

Beretning om en eventyrlig bedrift

Statens historiske arkiv, Oslo, 2014

Erfaringene i etterkrigstiden viser at når det gjelder forholdet mellom nasjonene, har seierherrene og beseirede vært istand til å gjenopprette det tidligere gode forhold uten at de bitre motsetningene fra krigens dager setter noe preg på det internasjonale samkvem. Men mellom privatpersoner innen det samme land er forholdet anderledes. Her holdes bresjen åpen av de seirendes personlige interesser og av menneskelige svakheter som sneversyn, avindsyk og misunnelse; seierherren kontrollerer alt: Rettsapparatet, historieforskningen, presse og litteratur, og gjør det umulig å komme frem til samme menings- og ytringsfrihet som eksisterer på det internasjonale område.

— — —
Sitatet er fra en nylig utkommet bok, oversatt til engelsk og spansk, den norske utgaven trykt i Buenos Aires. Undertegnede har fått boken tilsendt til anmeldelse, og har ikke vært istand til å mobilisere den rette jøssinguvilje mot innholdet. Den er skrevet av Roald A. Nielsen og heter «Solbris» ohoi!, og er kommet på A/S Historisk forlag i år. Forfatteren er identisk med den Roald Astrup Nielsen som var med i TV-programmet «I solkorsets tegn» og som Dagbladet i en overskrift 20. mars 1981 omtalte som beryktet stornazist. Beretningen om et av historiens mest fantastiske flukteventyr, fylt av humør og romantikk, står det på bokomslaget. Og det er det full dekning for. Morsomme tegninger har den også. Det er faktisk en meget godt skrevet fortelling. Båten var 1903 kjøpt som passasjerfartøy, men var egentlig noe uegnet, for flat i bunnen, ble solgt til forhenværende statsminister Christian Michelsen, som innredet den luksuriøst. Den ble senere solgt igjen, dampmaskinen tatt ut og erstattet med en fiskefartøymotor. I 1947 ble den kjøpt av Argentina-rømlingene. Når forfatteren lar et etter beskrivelsene usedvanlig vakkert og tiltalende medlem av det britiske Women's Auxiliary Territorial Service opptre som selveste

overkommandoen for organiseringen av flukten, tillater undertegnede seg å tro at det er det romantiske innslag (hun blir senere hans kone), og at det dekker de som virkelig stod bak. Flukten fra fangeleiren på Espeland er som tatt ut av en Det-Beste-bok, et nokså innviklet, men spennende opplegg, nesten utrolig at det er slik det foregikk. Forfatteren kaller fangeleirene for konsentrasjonsleirer. Det er en tilsnikelse; konsentrasjonsleir slik hans meningsfeller tyskerne laget dem, hadde et ganske annet virkelighetspreg, selvom nordmenn i 1945-fangeleirene kunne bli tvunget til å åle i gjørmene.

Lykkelig ute av Espeland-leiren ble de som avtalt plukket opp av en lastebil, kjørt til avtalt møtested for båttransport ut i fjorden og til Solbris' reiserute.

En av rømlingene var «dødssyk» blitt innlagt på Haukeland sykehus og hadde greid å stikke av derfra. Elleve mann kom seg unna med Solbris. Det er menneskelig i en slik triumfstund for forfatteren å gjøre narr av det norske politiet. Skipperen var blitt sluppet ut med meldéplikt. Ikke så behagelig å innrømme at det skulle man ikke ha gjort. Sjef og vakt på Espeland fremstilles nærmest som tomsinger. Den feilbeskrivelse må føres på samme triumfkonto.

Funny ship heter et av kapitlene. Og det var det så sannelig, denne flatbunnede passasjerdamp-lystyacht-frakteskute-rømlingebåt, hvor motoren streiket oftere enn oppmuntrende. Det førte dem nødt og tvunget innom en havn i England vel en uke etter flukten.

Oppholdet i Francos Spania var heller ikke problemfritt. Forfatteren måtte legges inn på sykehus for indre blødning forårsaket av altfor høy sjøgang for elvebåttypen Solbris. For å unngå utlevering til Norge gjorde spanierne det klart at det var best rømlingene pellet seg avgårde. Justisdepartementet mente at nå hadde de kloa i rømlingene, men mente altså forgiveves. På en helt utrolig måte lyktes det å bunkre på Kanariøyene. På Kap Verde-øyene byttet de til seg vann og proviant for en hirduniform – hvorfor hadde

de forøvrig tatt med den, neppe for det bruk.

Efter en lang og ikke ufarlig overfart ankommer båten mot slutten av august til Brasil, hvor de interneres standsmessig – på det norsk konsulatets regning. Men unngår også her å bli returnert til Norge, selv etter et spennende, men mislykket fluktforsøk. Igjen den rene Det-Beste-bok-historie. Og så kommer de til Argentina, som for fem av dem ble deres hjem. Virkelig en bedrift som det er verdt å skrive om. Soppus Kahrs (forøvrig kadett i samme klasse som undertegnede før krigen) utmerket seg på Østfronten. Men når han omtales som kaptein i den norske hær, er det ikke sikkert at Det kongelige norske forsvarsdepartement godtar den betegnelsen. Han ble fenrik 13. april 1940. Det Norge som forfatteren og Kahrs, hvor dyktig han må ha vært på Leningradfronten, arbeidet, oppstod ikke.

Boken har et tillegg om det tyske angrepet på Norge. Det er i hovedsak en korrekt fremstilling; det tør man i ettertid innrømme. Men på ett punkt gjør forfatteren standardfeilen: Han skriver at krigen mellom Tyskland og Norge sluttet i juni 1940. Det er helt riktig at man kapitulerte, og at våpnene ble lagt ned etter felttoget i Norge. De tyske forhandlere var så tilfreds med det, at de brydde seg ikke om at det som var igjen av marine og flyvåpen kom seg til England. Hvis man fortsatt skulle tro at det var blitt fred mellom Norge og Tyskland i juni 1940, kan man jo spørre med hvilken hjemmel tyskerne stilte nordmenn for krigsrett, standrett og SS- og politirett nord, – og også skjøt gisler, eller sendte nordmenn uten noen som helst tilsynelatende rettergang i konsentrasjonsleir, og her er det virkelig snakk om konsentrasjonsleir, i Tyskland. Men man bør vel nå, så mange år etterpå, innrømme at rettsoppgjøret etter krigen ikke i alle deler var helt vellykket. En elementær forutsetning for det hadde vært å trekke 1940-regjeringen til ansvar for en riksrett først.

Det er ellers en meget leseverdig bok om en bokstavelig talt eventyrlig bedrift.

Roald Astrup Nielsen:
«SOLBRIS' OHOI!»

Norsk, engelsk og spansk utgave. Kan bestilles fra vår boktjeneste.

108092